

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۱، پیاپی ۵

بررسی و تحلیل نقش متنوع سازی مشاغل روستایی جهت نیل به اقتصاد پایدار

خانوارهای روستایی مطالعه موردی دهستان ورزق شهرستان فریدن، اصفهان

احمد مومنی*^۱، زهرا پرنو^۲

۱-دانش آموخته دانشگاه محقق اردبیلی

۲-دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۰۲

چکیده

امروزه، اقتصاد پایدار عاملی حیاتی در ماندگاری جمعیت روستایی است. در پژوهش حاضر، ناحیه مورد مطالعه با مشکلاتی همچون درآمد محدود و ناپایدار، عدم تنوع در فعالیت‌های اقتصادی، کمبود فرصت‌های اشتغال، گسترش فقر و بیکاری و به تبع آن، مهاجرت‌های روستایی و فشار بر منابع اقتصادی محدود روستا مواجه است. متنوع سازی اقتصاد نواحی روستایی به عنوان یکی از مهم‌ترین راهبردهای پایداری اقتصادی تلقی شده و تأثیر بسزایی در اقتصاد منطقه دارد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده است. جامعه آماری تحقیق، دهستان ورزق شهرستان فریدن در استان اصفهان است که در سال ۱۳۹۵ برابر با $(N=9288)$ نفر جمعیت در قالب ۳۷۵۷ خانوار را دارا بوده است؛ که طبق فرمول کوکران تعداد $(n=370)$ خانوار به عنوان نمونه مورد مطالعه از طریق پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت. جهت تعیین ضریب اعتبار پرسش‌نامه پس از تدوین آن، بر اساس نظرسنجی از اساتید و صاحب‌نظران درباره محتوای پرسشنامه و تأیید ایشان، ابتدا تعداد ۳۰ نفر به صورت آزمون اولیه مورد پرسشگری قرار گرفته که با استفاده از نرم‌افزار *SPSS* میزان آلفا کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۷۳ محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش کمی انجام پذیرفت و ویژگی‌ها توصیفی شناسایی شد و برای تحلیل آزمون استنباطی از آزمون‌های رتبه‌ای اسپرمن، تی تک نمونه‌ای، همبستگی رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده گردید. نتایج از این قرار است که متنوع سازی مشاغل روستایی با اقتصاد پایدار منطقه رابطه معنادار وجود دارد. بیشترین اثرات متنوع سازی مربوط به شاخص افزایش درآمد با میزان (۰/۵۷۶) و کمترین اثرات کلی به شاخص بهبود زیرساخت‌های اولیه با میزان (۰/۰۰۸) می‌باشد. و با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادهایی ارائه گردید.

کلید واژه‌گان: متنوع سازی، دهستان ورزق، اقتصاد پایدار،

مقدمه و بیان مسئله

امروزه موضوع پایدار بودن اقتصاد روستایی و عدم وابستگی به اقتصاد تک‌محصولی مانند نفت یکی از بحث‌های بسیار داغ توسعه خصوصاً توسعه روستایی است. پس مناطق روستایی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های اقتصادی کشور، می‌توانند در تولید ناخالص ملی، تأمین نیازهای غذایی جمعیت، مواد اولیه کارخانه جات دیگر، ارزآوری برای کشور و در نهایت می‌توان در رشد و توسعه اقتصادی کشور، نقش برجسته‌ای ایفا کند.

مضاف بر این روستاهای کشور به علت اتکای شدید بر کشاورزی و درآمدهای حاصل از آن و همچنین نداشتن منابع اشتغالی و درآمدی غیر از کشاورزی، امکان افزایش درآمدی چندانی ندارد؛ بنابراین تأمین منابع درآمدی دیگر با توجه به توان‌ها و موانع هر منطقه از کشور، جهت تنوع‌بخشی اقتصادی به اقتصاد روستایی برای افزایش توان نگهداشت جمعیت روستایی و به عبارتی، پایداری جمعیت روستایی ضروری به نظر می‌رسد (احمدی پور و همکاران، ۱۳۸۷: ۲). لذا از آنجایی که بخش کشاورزی در معرض آسیب جدی به محیط‌زیست، کم‌آبی، بیکاری کشاورزان، مهاجرت و در نتیجه مشکلات اقتصادی فراوان قرار دارد. این مشکلات اقتصادی نواحی روستایی با توسعه بخش کشاورزی به تنهایی نمی‌تواند رفع شود و مناطق روستایی در حال حاضر نیاز به یک رویکرد و تحول جدید فراتر از توسعه کشاورزی دارند (ریتر، ۲۰۱۶: ۱۰۲) از سوی دیگر اهمیت تنوع اقتصادی به‌عنوان یکی از چالش‌های جهان امروز (Piramoona, 2014:712) زمانی بیشتر آشکار می‌گردد که بدانیم ۷۰ درصد از فقرای جهان روستایی هستند (Christiaensen et al, 2013:4). پس تنوع‌بخشی اقتصاد روستایی، به‌عنوان ابزاری برای سرعت بخشیدن به توسعه اقتصادی در سطوح مختلف به شمار می‌آید (یاسوری و جوان، ۱۳۹۴: ۱). در واقع تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی یکی از رویکردهای مهم توسعه پایدار روستایی است زیرا می‌تواند با کاهش همگنی در اقتصاد روستایی موجب افزایش انعطاف‌پذیری و کاهش آسیب‌پذیری در برابر تکانه‌های بیرونی (خشک‌سالی‌ها، مشکلات بازار و مانند این‌ها) گردد (قاسمی، جوان، ۱۳۹۳، ۲۳۷). پس می‌توان عنوان کرد که تنوع فعالیت‌های اقتصادی در پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی اثر دارد، بدین معنی که هراندازه میزان تنوع فعالیت‌های اقتصادی بیشتر باشد، نشانگر پایداری اقتصادی بالاتری است (ریاحی و نوری، ۱۳۹۳: ۱۲۶).

بنابراین اگر در جریان موضوع اقتصاد، تنوع‌بخشی متناسب با پتانسیل روستاهای منطقه در فعالیت‌های اقتصادی انجام پذیرد و جامعه روستایی با توجه به تنش‌های آبی به وجود آمده در اکثر مناطق کشور از اقتصاد

تک محصولی کشاورزی خارج شود؛ و به سوی متنوع سازی گام بردارد باعث افزایش هویت دار شدن و برند شدن کالاهای روستا و مناطق روستایی می شود. در مناطق روستایی شهرستان فریدن و بخصوص دهستان ورزق اغلب با مهاجرت های گسترده ای به سوی شهرهای اطراف و بخصوص قسمت حاشیه نشین شهرستان اصفهان بوده است؛ که ناشی از کاهش سطح درآمد به جهت نبود فرصت های شغلی جدید بوده است که این عامل در ناپایداری سکونتگاه های روستایی منطقه مورد مطالعه نقش پررنگی داشته است. هدف اصلی این پژوهش بررسی و تحلیل نقش متنوع سازی مشاغل روستایی جهت نیل به اقتصاد پایدار خانوارهای روستایی دهستان ورزق شهرستان فریدن، اصفهان بوده است.

مبانی نظری

توسعه اقتصادی مناطق روستایی، اغلب از طریق استفاده ی بهینه از امکانات طبیعی و فرهنگی میسر می شود. امکاناتی نظیر چشم اندازها، کوه ها و یا مکان های تاریخی برای جذابیت یک منطقه مانند مواد خام برای انواع فعالیت های اقتصادی نام برد؛ بنابراین، سیاست های مناسب در ارتباط با امکانات به همراه فعالیت های تجاری، شامل فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی مرتبط، می توانند رشد سرمایه گذاری در مناطق روستایی را حمایت کنند (رضوانی، ۱۳۹۳: ۵۵) و منجر به توسعه اقتصادی مناطق روستایی شوند. اقتصاد روستایی اصول مسائل اقتصادی را در محدوده جغرافیایی روستا مطرح می کند؛ به عبارت دیگر اقتصاد روستایی عبارت است از کلیه فعالیت های فردی و اجتماعی که در محیط روستا به منظور گذراندن زندگی و تأمین رفاه روستائیان به وقوع می پیوندد. اقتصاد روستایی ایران متکی بر کشاورزی و رشد بالای آن در سال های اخیر نشان دهنده وجود ظرفیت های بالقوه زیاد در این بخش برای افزایش تولید ملی و توسعه بیشتر است (کریم، ۱۳۹۴: ۱). حال می توان گفت، جوامع روستایی دارای پروتکل خودکفایی استقلال و خودمختاری می باشند و از لحاظ تاریخی ساکنین جوامع روستایی همیشه در برابر رکود اقتصادی، بلایای طبیعی و تغییرات جمعیتی مقاومت و قدرت نشان داده اند (Fleming et al, 2018: 117) به همین جهت تنوع بخشی به اقتصاد و درآمد نیز فرصت های شغلی روستایی در مناطقی که کشاورزی بیشتر است، امری ضروری بوده که می تواند از طریق توسعه فعالیت های غیر زراعی و توسعه صنایع روستایی عملیاتی شود. لذا از مهم ترین رویکردهای ایجاد تنوع در فعالیت های اقتصادی مناطق روستایی می توان به مواردی از قبیل: توسعه صنایع روستایی تبدیلی و تکمیلی، به طوری که از دیدگاه صاحب نظران، توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و سایر فعالیت های غیر کشاورزی در مناطق روستایی از طریق ایجاد تغییرات ساختاری نه تنها می تواند نقش باارزشی در توسعه اقتصادی آنها ایجاد کند، بلکه منجر به اقتصاد خود رانشی نیز شود (عینالی، ۱۳۹۳: ۱۰۶). لازم به ذکر است که

در راستای تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی از طریق توسعه پایدار نیاز است که ابتدا این آگاهی در ذهن مردم ایجاد شود که اقتصاد محلی آن‌ها متعلق به خودشان بوده و آنان در این اقتصاد مشارکت دارند؛ دوم، تجزیه و تحلیل نظام‌مند راه‌هایی که به یاری آن می‌توان اقتصاد محلی را تقویت کرد؛ سوم، ضروری است که ساختارهای نهادی اقتصاد محلی توسعه پیدا کند (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۶-۴۵). یکی از رویکردهایی که در چارچوب توسعه پایدار روستایی مطرح می‌باشد، رویکرد «متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی» است. اعتقاد کلی بر این است که تنوع، شالوده و اساس ثبات و پایداری است و هراندازه سیستمی متنوع‌تر گردد، پایداری و پویایی آن در طول زمان و در مکان‌های مختلف نه تنها در مقابل تنش‌های درونی، بلکه در مقابل تنش‌های بیرونی نیز حفظ می‌گردد (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱). تنوع اقتصادی در نواحی روستایی که اقتصاد آن‌ها متکی بر کشت واحد است، اهمیت بیشتری دارد (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۷: ۲۲۴). جهت جلوگیری از ناپایداری روستاها در ابعاد مختلف و در چارچوب الگوی توسعه پایدار روستایی، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی دارای اولویت اساسی است (جوان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸).

در پایان می‌توان گفت که لزوم توجه به این امر هم به این دلیل است که موجب بهبود فرصت‌های شغلی غیر کشاورزی در مناطق روستایی می‌شود و همچنین تأثیر مهمی در رفاه (دمارگر، ۲۰۱۰: ۳۳) و کاهش فقر دارد (چی مات، ۲۰۱۲: ۲۷۰). در جدول (۱) به پژوهشهایی که در رابطه با موضوع پرداخته شده است می‌پردازد.

جدول (۱): پژوهش‌های انجام شده

نام پژوهشگر و سال انجام پژوهش	نام تحقیق	نتایج گرفته شده
محمدی یگانه و والایی (۱۳۹۳)	تنوع‌بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار	بین تنوع اقتصادی روستاها و میزان پایداری آنها رابطه وجود دارد به طوری که با افزایش تنوع اقتصادی میزان پایداری نیز افزایش پیدا کرده است
سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۷)	اثرات تنوع‌بخشی اقتصاد روستایی بر تاب‌آوری معیشت روستاییان	متغیر وابسته ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی با متغیر مستقل تنوع شغلی دارای رابطه مستقیم است اما به شدت ضعیف بوده است و بین شاخصه‌ای تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی با متغیر تنوع شغلی رابطه معنادار وجود دارد.

<p>بررسی‌ها نشان داد که رابطه بین پایداری و تنوع مستقیم به میزان ۰/۷۷ درصد بوده و از نظر شدت قوی تنوع‌بخشی می‌توان باعث پایداری سکونتگاه‌های روستایی گردد.</p>	<p>نبین رابطه تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی و توسعه پایدار روستایی</p>	<p>قاسمی و جوان (۱۳۹۳)</p>
<p>گردشگری در گامبیا می‌تواند استراتژی مهمی برای تنوع‌بخشی اقتصاد نواحی روستایی باشد و با کاهش تنش اقتصادی توسعه اقتصادی روستایی را به ارمغان آورد.</p>	<p><i>Segmentation by motivation for rural tourism activities in The Gambia (Article)</i></p>	<p><i>Wolfgang Rid, Ikechukwu O. Ezeuduji, Ulrike Pröbstl-Haider</i> (۲۰۱۴)</p>
<p>به بررسی تأثیر تنوع‌بخشی منابع درآمدی بر جوامع ماهیگیر غرب کنیا می‌پردازد. تنوع منابع درآمدی سبب افزایش درآمد ماهیگیران شده و تنوع‌بخشی استراتژی موفق در کاهش فقر بوده است</p>	<p><i>The impact of income diversification among fishing communities in Western Kenya (Article)</i></p>	<p><i>Edward Olale, Spencer Henson</i>(۲۰۱۳)</p>

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷.

روش‌شناسی

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی است. روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه، توصیفی - پیمایشی است. ابتدا مطالعات اسنادی - کتابخانه‌ای انجام شده و سپس با استفاده از مشاهدات میدانی، مصاحبه و ابزار پرسش‌نامه به گردآوری اطلاعات پرداخته شده است. جامعه آماری پژوهش خانوارهای روستایی ۱۱ روستای بخش زنده رود، دهستان ورزق، از توابع شهرستان فریدن است. در سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ برابر با ۹۲۸۸ نفر جمعیت و ۳۷۵۷ خانوار روستایی بود؛ که طبق فرمول کوکران تعداد ۳۷۰ خانوار به عنوان نمونه مورد مطالعه از طریق پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت و میان سرپرستان خانوار توزیع شد. جهت تعیین ضریب اعتبار پرسش‌نامه پس از تدوین آن، بر اساس نظرسنجی از اساتید و صاحب‌نظران درباره محتوای پرسشنامه و تأیید ایشان، ابتدا تعداد ۳۰ نفر به صورت آزمون اولیه مورد پرسشگری قرار گرفته که با استفاده از نرم‌افزار *SPSS* میزان آلفا کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۷۳ محاسبه شد که نشان دهنده پایایی قابل قبول پرسش‌نامه است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش کمی انجام پذیرفت و ویژگی‌های توصیفی شناسایی شد و برای تحلیل آزمون استنباطی از آزمون رتبه‌ای اسپریمن و برای مقایسه میانگین‌های متغیرها از آزمون تی

تک نمونه‌ای و برای شناسایی میزان همبستگی متغیر مستقل و وابسته از آزمون رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده گردید.

جدول (۲): روستاهای دهستان مورد مطالعه و حجم نمونه

بخش	دهستان	روستا	خانوار	جمعیت	حجم نمونه
زنده رود	ورزق	درختک	۱۲۵	۳۸۰	۱۴
زنده رود	ورزق	دهق	۲۰۷	۶۳۰	۲۴
زنده رود	ورزق	قودجانک	۲۰۵	۶۲۲	۲۳
زنده رود	ورزق	ازونبلاغ	۳۸۰	۱۱۳۷	۴۰
زنده رود	ورزق	حصور	۱۰۹	۳۲۵	۱۳
زنده رود	ورزق	نهرخلج	۲۲۰	۷۴۲	۲۷
زنده رود	ورزق	گنجه	۲۹۸	۸۹۱	۳۲
زنده رود	ورزق	چهل خانه	۸۴۷	۲۵۳۳	۹۴
زنده رود	ورزق	خلج	۲۹	۸۷	۳
زنده رود	ورزق	قوهک	۶۰	۱۷۸	۷
زنده رود	ورزق	بادجان	۷۵۵	۲۲۸۵	۹۳
مجموع		۱۱	۳۷۵۷	۹۲۸۸	۳۷۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

منطقه مورد مطالعه

دهستان ورزق یکی از ۵ دهستان شهرستان فریدت در استان اصفهان است که در قسمت غرب این شهرستان فریدن واقع شده است. از جهت غرب یا شهرستان بوئین میاندشت از شمال با شهرخوانسار از جهت جنوب با شهرستان چادگان همسایه است. این دهستان طبق سرشماری ۱۳۹۵ کل کشور دارای ۹۲۸۸ نفر جمعیت و

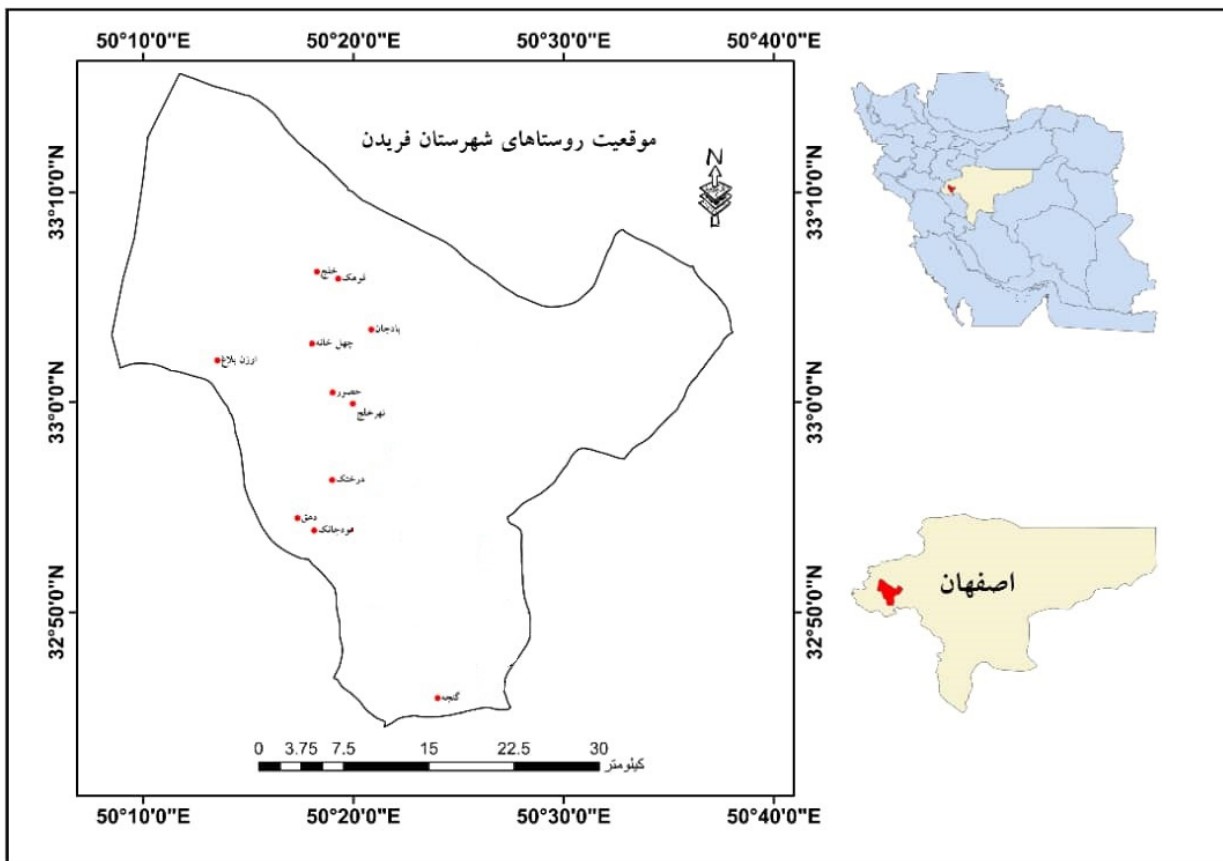
۳۷۵۷ خانوار و دارای ۱۱ روستای کوچک و بزرگ می‌باشد. این منطقه به عنوان قطب کشاورزی استان اصفهان می‌باشد. در مهر و موم‌های اخیر خصوصاً به دلیل خشک‌سالی‌های پیاپی و تنش آبی شدید ساکنان روستایی این منطقه با کاهش شدید درآمد نسبی مواجه شده‌اند؛ که ناشی از بیکار پنهان و خصوصاً نیاز نبودن به نیروی کار بیشتر در فعالیتهای کشاورزی است. به همین منظور دلیل مردم این منطقه به جهت جلوگیری از مهاجرت اهالی روستا و بخصوص جوانان منطقه به شهرستان‌های اطراف اقدام به متنوع سازی مشاغل روستایی در سطح روستاهای منطقه مورد مطالعه کرده‌اند. مثلاً در روستایی مانند ازونبلاغ که اکثراً ترک‌زبان هستند بسیاری از اهالی در شغل دوره‌گردی و فروش لوازم خانگی به روستاهای اطراف مشغول به فعالیت هستند. به همین خاطر فروشگاه‌های بسیار بزرگ و لوکس در سطح این روستا ایجاد شده است و حتی روستاییان اطراف نیز جهت خرید جهیزیه و مایحتاج لوازم خانگی به این روستا مراجعه می‌کنند. یا روستایی مانند قوهک که اکثراً نانوهای موجود در سطح روستاهای شهرستان و خود شهرستان فریدن و حتی اطراف فریدن و باز خود استان اصفهان ساکن این روستا می‌باشند. در جدول شماره (۳) تعدادی از مشاغل که در روستاهای منطقه مورد مطالعه جهت تنوع بخشه به فعالیت اقتصادی ایجاد شده است را مشاهده می‌کنید.

جدول (۳). مجموعه فعالیت‌ها و مشاغل جدید در روستاها نمونه مورد مطالعه

روستا	فعالیت‌ها و مشاغل جدید در روستاها نمونه مورد مطالعه
درختک	نانوایی، قصابی، آرایشگری، مواد غذایی،
دهق	آرایشگری، نانوایی، ریخته‌گری، جوشکاری، سوپرمارکت، قصابی، ساندویچی
قودجانک	مواد غذایی، باشگاه ورزشی، نانوایی،
ازونبلاغ	لوازم خانگی، جوشکاری، قطعه‌سازی، مشاور املاک، گاز کشی، میوه‌فروشی، نانوایی صنعتی، مصالح‌فروشی، لوازم ساختمانی، نانوایی صنعتی و سنتی، سوپرمارکت، دست‌فروشی، نجاری، خیاطی، آرایشگری زنانه و مردانه، تعویض روغنی، پیتزافروشی، شیرینی‌فروشی.
حصور	آرایشگری، نانوایی، مواد غذایی
نهر خلیج	بانک قرض‌الحسنه، نانوایی، باشگاه ورزشی، مصالح ساختمانی، لوازم خانگی، سوپرمارکت، مواد غذایی، میوه‌فروشی، نجاری، خیاطی، آرایشگری زنانه و مردانه، تاکسی‌تلفنی، قصابی، بلوک‌زنی، تعمیرگاه، تعویض روغنی،
گنجه	مصالح ساختمانی، لوازم خانگی، سوپرمارکت، مواد غذایی، میوه‌فروشی، بانک کشاورزی، قصابی، مرغ‌فروشی، بلوک‌زنی، نجاری، تاکسی‌تلفنی، تعمیرگاه، شیرینی‌فروشی،

میوه‌فروشی، باربری، باسکول، تاکسی‌تلفنی، سوپرمارکت، مشاور املاک، جوشکاری، نجاری، ریخته‌گری، ابزارفروشی، کپسول فروشی، وانت تلفنی، قصابی، بلوک‌زنی. چوب‌داری	چهل‌خانه
گلخانه و تولید گیاهان دارویی،	خلج
نانوایی	قوهک
تاکسی‌تلفنی، سوپرمارکت، مشاور املاک، جوشکاری، نجاری، لوازم ساختمانی، لوازم خانگی، سوپرمارکت، مواد غذایی، میوه‌فروشی، بانک کشاورزی، مصالح فروشی، ابزارفروشی، قصابی، بلوک‌زنی، پیتزافروشی، دفتر زیارتی، شیرینی فروشی. چوب‌داری	بادجان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

نقشه روستاهای منطقه مورد مطالعه (دهستان ورزق)

شاخص‌ها و مؤلفه‌ها در زمینه اقتصاد پایدار روستایی (متغیر وابسته) جدول (۴).

ابعاد	شاخص	گویه‌ها	
اقتصاد پایدار	افزایش درآمد	افزایش درآمد به واسطه شغل‌های جدید	
		درآمد حاصل از تولیدات دامی	
		تغییر کاربری زمین‌های زراعی و فروش زمین	
		ارزش دارشدن زمین‌های کشاورزی	
		افزایش درآمد حاصل از تولیدات گلخانه‌ای	
بهبود اشتغال	گسترش اشتغال در زمین‌های شغلی خدماتی آرایشگری، خیاطی، ...	ایجاد کارگاه‌های جوشکاری،	
		کارگاه در و پنجره سازی چوبی	
		کارگاه نجاری	
		تعداد افراد شاغل در خانواده‌ها	
		مصالح‌فروشی	
		توسعه سرمایه‌گذاری	ایجاد موسسه‌های مالی در روستاها،
توسعه سرمایه‌گذاری	افزایش پس‌انداز و انجام کار گروهی صنعتی توسط اهالی روستاها،	افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و بنگاه‌های زودبازده به واسطه بهبود زیرساخت‌ها،	
		سرمایه‌گذاری در صنایع دستی و محلی	
		کارگاه ماست‌بندی،	
		کارگاه‌های تولید پولک نباتی	
		افزایش تولید مواد اولیه	افزایش تولیدهای روستایی دامی و غیره
		افزایش حجم مبادلات تجاری	افزایش تولید و به وجود آمدن شغل سلف‌خری و دلالی

افزایش کیفیت تولید به واسطه بالا رفتن تکنولوژی	گسترش تکنولوژی	
افزایش سرعت اینترنت و کارهای اینترنتی روستاها		
افزایش فروش محصولات از طریق اینترنت		
افزایش دفاتر <i>Ict</i>		
افزایش تولید به واسطه بهبود زیرساخت‌ها	بهبود زیرساخت‌های اقتصادی	
توسعه گردشگری با توجه به زیرساخت مناسب		
گرفتن منابع دولتی با توجه به صنعتی شدن روستاها		
افزایش کیفیت زندگی به واسطه افزایش درآمد،	بهبود کیفیت زندگی	
افزایش کیفیت زندگی به واسطه متنوع شدن‌ها و چند شغله شدن،		
بهبود کیفیت به واسطه افزایش درآمد		
بهبود کیفیت به واسطه افزایش تنوع غذایی		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

شاخص‌ها و مؤلفه‌های تحقیق در زمینه متنوع سازی اقتصاد روستایی جدول (۵).

ابعاد	شاخص	گویه‌ها
متنوع سازی اقتصادی	متنوع سازی اقتصاد در فعالیت‌های غیر از کشاورزی	افزایش تعداد مراکز رفاهی (فروشگاه‌ها، سوپرمارکت‌ها، ناکسی تلفنی...)
		افزایش سرمایه‌گذاری در شغل‌های غیر از کشاورزی مستقیم
		ایجاد درآمد از بخش‌های مختلف (تواند بلدرچین)
		افزایش گردشگری روستایی به واسطه بهبود زیرساخت‌ها
		افزایش واحدهای تولیدی (صنعتی و نیمه‌صنعتی. کوچک)،
		افزایش تعداد واحدهای تولیدی فعال در بخش غیر کشاورزی
		ایجاد فرصت جدید اشتغال به واسطه بیکاری پنهان در روستاها،
		ایجاد فرصت جدید اشتغال به واسطه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

ساخت ابزار آلات کشاورزی و غیر کشاورزی	
تعویض روغنی و روغن‌فروشی	
کارگاه‌های قطعه‌سازی	
ایجاد کارگاه‌های بسته‌بندی گیاهان دارویی	
افزایش بنگاه‌های خرید و فروش زمین و مستغلات	
ساخت خانه‌های دوم روستایی به‌واسطه بهبود اقتصاد و تشویق شهرنشین‌ها به بازگشت	
صنعتی شدن روستاها و برداشت کمتر آب‌های زیرزمینی	
ایجاد واحدهای نانوایی سنتی و فروش به اهالی شهر	

تحلیل‌ها و یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی حاکی از آن است که از لحاظ مدت اقامت اهالی در روستا بیشترین درصد به ۳۰ سال و بالاتر با درصد ۴۳ درصد تعلق گرفت. از لحاظ جنسیت سرپرستان خانوار ۰/۸۲ پاسخ‌دهندگان مرد و ۰/۱۸ زن بودند. بررسی میزان سواد به نحوی بود که ۰/۳۲ به خواندن و نوشتن پاسخ گفتند و ۴۹ درصد تعداد افراد خانوار خود را ۵ نفر اعلام کردند. اکثر پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه سن خود را ۵۰ تا ۶۵ سال اعلام کردند که برابر با ۰/۳۸ بود. از نظر میانگین درآمدی ۴۳/۲ درصد از سرپرستان خانوار درآمد حاصل از متنوع سازی مشاغل را بین ۲ میلیون تا ۲/۵ میلیون تومان اعلام کردند.

تحلیل میانگین عددی با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای نتایج حاصل از محاسبه شاخصه‌ای افزایش درآمد با (۵ گویه)، بهبود اشتغال با (۶ گویه)، توسعه سرمایه‌گذاری با (۶ گویه)، افزایش تولید مواد اولیه با (۳ گویه)، گسترش تکنولوژی با (۴ گویه)، بهبود زیرساخت اولیه با (۳ گویه) و کیفیت زندگی با (۴ گویه)، مبین این موضوع بود که میانگین عددی همه شاخص‌ها بالاتر از حد مطلوب یعنی عدد ۲/۵۰ بود است. با نگاه به جدول (۶) مشاهده می‌کنیم بالاترین میانگین عددی به شاخص افزایش تولید مواد اولیه با (۳/۱۴) و پایین‌ترین میانگین به شاخص بهبود زیرساخت‌های اولیه با عدد (۲/۳۳) در این پژوهش اختصاص یافته است؛ و همه شاخصه‌ای در این پژوهش کمتر از آلفای ۰/۵ و معنی‌دار می‌باشند که این معنی‌دار بودن نشان از اثرگذاری شاخص‌ها

هست به طوری که با افزایش متنوع سازی مشاغل روستایی، اقتصاد پایدار خانوارهای روستایی نیز روز به روز شکوفاتر خواهد شد.

نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای جدول (۶)

مطلوبیت عددی آزمون=۲/۵۰							
مؤلفه‌ها	میانگین	آماره T	درجه آزادی	معناداری	تفاوت از میانگین	فاصله اطمینان ۰/۹۵	
						کران پایین	کران بالا
افزایش درآمد	۲/۹۷	۹۴/۵۶	۳۶۹	۰/۰۰۰	۱۲/۳۷	۱۲/۱۲	۱۲/۶۳
بهبود اشتغال	۲/۸۱	۸۲/۷۰	۳۶۹	۰/۰۰۰	۱۴/۳۸	۱۴/۰۴	۱۴/۷۲
توسعه سرمایه‌گذاری	۳/۰۱	۸۴/۹۰	۳۶۹	۰/۰۰۰	۱۵/۵۷	۱۵/۲۱	۱۵/۹۳
افزایش تولید مواد اولیه	۳/۱۴	۶۰/۹۵	۳۶۹	۰/۰۰۰	۶/۹۴	۶/۷۱	۷/۱۶
گسترش تکنولوژی	۲/۶۶	۷۰/۶۳	۳۶۹	۰/۰۰۰	۸/۱۶	۷/۹۳	۸/۳۹
بهبود زیرساخت اولیه	۲/۳۷	۴۸/۶۷	۳۶۹	۰/۰۰۰	۴/۶۲	۴/۴۳	۴/۸۱
بهبود کیفیت زندگی	۲/۵۷	۷۰/۲۲	۳۶۹	۰/۰۰۰	۷/۸۱	۷/۶۰	۸/۰۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

در ادامه این پژوهش برای تحلیل رابطه بین متنوع سازی مشاغل روستایی و شاخصه‌ای اقتصاد پایدار از آزمون رتبه‌ای همبستگی اسپریمن بهره گرفته شد؛ و نتایج حاکی از این است رابطه دو متغیر در تمامی مؤلفه‌ها باید درصد خطا مثبت شده است و می‌توان عنوان کرد که به احتمال ۰/۹۹ بین متنوع سازی مشاغل روستایی و اقتصاد پایدار خانوار روستایی در منطقه مورد مطالعه رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. جدول (۷)

نتایج حاصل از آزمون رتبه‌ای اسپرمن. (جدول ۷)

منبع	افزایش درآمد	بهبود اشتغال	توسعه سرمایه گذاری	افزایش تولید مواد اولیه	گسترش تکنولوژی	بهبود زیرساخت اولیه	بهبود کیفیت زندگی
متنوع سازی اقتصادی	۰/۷۹۳	۰/۳۶۳	۰/۳۰۷	۰/۵۴۳	۰/۲۲۳	۰/۳۴۲	۰/۲۵۵
همبستگی اسپرمن	۰/۷۹۳	۰/۳۶۳	۰/۳۰۷	۰/۵۴۳	۰/۲۲۳	۰/۳۴۲	۰/۲۵۵
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

در این قسمت از پژوهش مدل برازش رگرسیونی شاخصه‌ای تأثیرگذار در اقتصاد پایدار در سطح خانوارهای روستایی منطقه مورد مطالعه نشان از این موضوع است که متنوع سازی مشاغل روستایی ۰/۸۶۹ درصد تأثیر مثبت و مفید در اقتصاد پایدار روستاییان محدوده مورد مطالعه داشته است.

جدول (۸) مدل برازش رگرسیونی

اشتباه معیار	ضریب تعیین تصحیح شده	ضریب تعیین	R
۲/۵۹۸۲	۰/۸۶۷	۰/۸۶۹	۰/۹۳۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

با بهره گرفتن از نرم افزار *SPSS* و با استفاده از واریانس خطی، عوامل و شاخصه‌ای تأثیرگذار در اقتصاد پایدار منطقه مورد مطالعه (دهستان ورزق) مورد ارزیابی قرار گرفت و نتایج بدست آمده از این قرار است که کل ابعاد مورد استفاده در این پژوهش (طبق جدول ۹) و منطقه مورد مطالعه معنی دار است و نتیجه اینکه می‌توان رگرسیون را ادامه داد.

نتایج واریانس خطی جدول (۹).

مؤلفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	معنی‌داری
اثر رگرسیونی	۱۶۲۴۴/۱۲	۷	۲۳۲۰/۵۸	۳۴۳/۷۴	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲۴۴۳/۸۶	۳۶۲	۶/۷۵		
کل	۱۸۶۸۹/۹۸	۳۶۹			

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

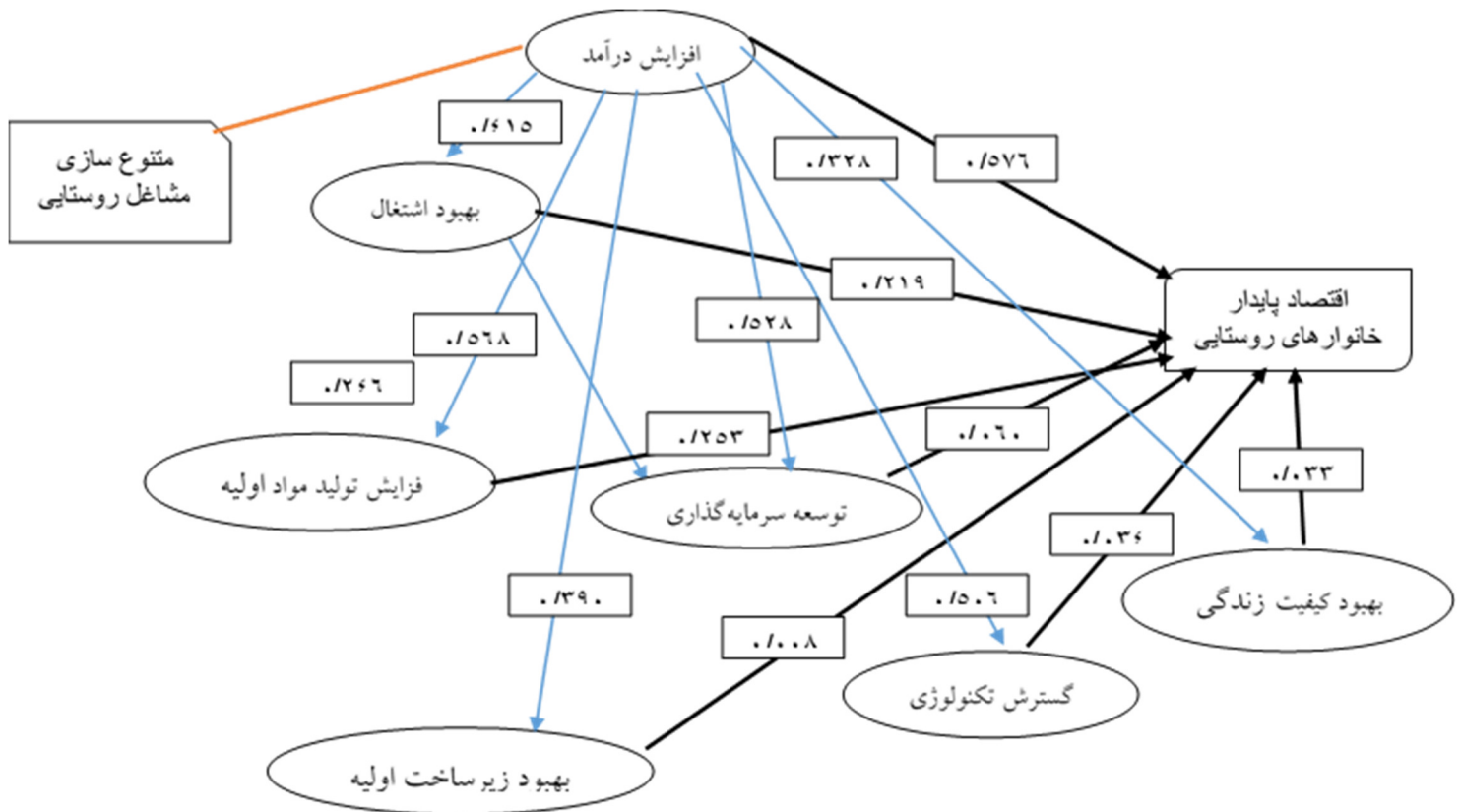
در ادامه رگرسیون و تحلیل همبستگی (متغیر مستقل) با عنوان متنوع سازی مشاغل روستایی و (متغیر وابسته) با عنوان اقتصاد پایدار خانوار روستایی است که در صورت تغییر متغیر مستقل، متغیر وابسته نیز تغییر خواهد کرد. حال برای برآورد سهم و نقش هر یک از مؤلفه‌های متغیر مستقل در نبین متغیر وابسته باید از مقادیر بتا (*Beta*) استفاده کرد، حال با توجه به این که مقدار بتا استاندارد شده می‌باشد می‌تواند امکان مقایسه و تعیین سهم نسبی هر یک از متغیرها را فراهم سازد. نتایج جدول گویا این موضوع است که متغیر افزایش درآمد با بیشترین ضریب بتا یعنی (۰/۵۷۶) و بیشترین اثرگذاری و متغیر بهبود زیرساخت اولیه با ضریب بتای (۰/۰۰۸)، کمترین ضریب تأثیر را در اقتصاد پایدار خانوار روستایی منطقه مورد مطالعه داشته است (جدول ۱۰)

تحلیل رگرسیون جدول (۱۰)

متغیرها	ضریب استاندارد	ضریب غیراستاندارد		مقدار (P)
		B	خطای استاندارد	
عرض از مبدأ	۲/۶۵۴	۰/۹۸۹	۰/۰۰۸
افزایش درآمد	۰/۵۷۶	۱/۶۲۸	۰/۰۷۶	۰/۰۰۰
بهبود اشتغال	۰/۲۱۹	۰/۴۶۵	۰/۰۴۶	۰/۰۰۰
توسعه سرمایه‌گذاری	۰/۰۶۰	۰/۱۲۲	۰/۰۵۷	۰/۰۳۵
افزایش تولید مواد اولیه	۰/۲۵۳	۰/۸۲۳	۰/۰۷۵	۰/۰۰۰
گسترش تکنولوژی	۰/۰۳۴	۰/۱۰۸	۰/۰۸۶	۰/۲۱۰
بهبود زیرساخت اولیه	۰/۰۰۸	۰/۰۳۲	۰/۰۸۹	۰/۷۱۵

۰/۱۳۹	۱/۴۳۴	۰/۱۰۹	۰/۰۷۳	۰/۰۳۳	بهبود کیفیت زندگی
-------	-------	-------	-------	-------	-------------------

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

تحلیل مسیر اثرات و نقش متنوع سازی مشاغل روستایی جهت نیل به اقتصاد پایدار خانوار روستایی

نتایج حاصل از یافته‌های مدل تحلیل مسیر بیانگر این موضوع است که اثرات مستقیم شاخص بهبود زیرساخت‌های اولیه کمترین تأثیر را پایداری اقتصاد خانوار روستایی داشته است و شاخص افزایش درآمد با ۰/۵۷۶ درصد بیشترین تأثیر مستقیم را در این پژوهش در منطقه مورد مطالعه داشته است. مضاف بر این شاخص افزایش درآمد بر همه شاخص‌های بهبود اشتغال، توسعه سرمایه‌گذاری، افزایش تولید مواد اولیه، گسترش تکنولوژی، بهبود زیرساخت اولیه و در نهایت بهبود کیفیت زندگی تأثیر و نقش داشته است و بیانگر این موضوع است که این شاخص (افزایش درآمد) از مسیر همه شاخص‌ها به طور غیرمستقیم بر اقتصاد پایدار خانوار روستایی اثربخش بوده است. همچنین شاخص بهبود اشتغال بر شاخص افزایش تولید مواد اولیه و توسعه سرمایه‌گذاری تأثیر مستقیم داشته است و از طریق تمامی شاخص‌ها بر اقتصاد پایدار نواحی روستایی تأثیر غیرمستقیم داشته است.

نتیجه گیری

ایجاد کسب و کار و خوداشتغالی در روستاها در حال حاضر یکی از موضوع‌های مهم است. متنوع سازی اقتصادی در روستاها و کارآفرینی نیروی محرکه توسعه اقتصاد روستاهاست و در پایداری اقتصادی روستاها نقش مؤثری دارد. در سال‌های اخیر روستاهای منطقه مطالعه به دلیل برداشت‌های بیش از حد مجاز از آب‌های زیرزمینی برای مصاف کشاورزی به باعث پایین رفتن سطح ابو فرونشست زمین در بیشتر نقاط به میزان قابل توجهی شده است. طبق یافته‌های پژوهش شاخص بهبود زیرساخت اولیه (۲/۳۷) در سطح پایین تر از حد مطلوب آزمون قرار دارد و نشان از ضعف اساسی و کمک و نیاز مبرم بخش دولتی در این منطقه است. شاخص توسعه سرمایه‌گذاری با میانگین (۳/۰۱) نشان از مشاغل کوچک و خرده‌پا توسط خود اهالی ساکن در روستاها دارد. فزایش تولید مواد اولیه با میانگین (۳/۱۴) بیشتر به دلیل تولید کارگاه‌های مواد لبنی در منطقه مورد مطالعه است که به دلیل قرارگرفتن روستاها در مسیر غرب به شرق کشور است. جهت بهبود اوضاع با توجه به نتایج پژوهش در منطقه پیشنهادهایی ارائه می‌گردد.

۱- طبق نتایج پژوهش بیشترین میانگین شاخص‌ها مربوط به فزایش تولید مواد اولیه در روستاهای منطقه است که ناشی از فعالیت‌های دامداری خرده‌پا و کوچک می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد که وام‌های دولتی افزایش پیدا کند و روستاها دهستان ورزق نیز در آمار صندوق اشتغال توسعه روستایی در برنامه ششم توسعه قرار بگیرد.

۲- با توجه به نتایج پژوهش کمترین میانگین شاخص‌ها به بهبود زیرساخت‌های اولیه اشاره دارد که ناشی از نبود کارخانه مناسب جهت تبدیل مواد اولیه به کالای با سود بیشتر برای اهالی دارد لازم به ذکر است تولید لات شیر این منطقه به جهت نبود زیرساخت مناسب به کارخانه‌های شهرستان‌های گلپایگان (با برند معرف پگاه) با قیمت ناچیز ارسال می‌شود؛ و ایجاد به کارخانه مناسب با توجه به پتانسیل بالای منطقه پیشنهاد می‌گردد.

۳- راه آهن اصفهان- ازنا که چندین سال از مطالعه آن می‌گذرد در صورت احداث می‌تواند به شکوفایی اقتصاد این منطقه کمک کند چراکه یکی از مسیرهای اصلی این خط روستاهای این منطقه می‌باشد که می‌تواند کالاهای خود را به همه جای کشور صادر کنند.

منابع

احمدی پور، زهرا، حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۷). اثرات اقتصادی و اجتماعی باز کردن مرزها، مطالعه موردی جمع‌آوری مالیات در مرز با ایران و ترکمنستان، جغرافیا پژوهش انسانی، شماره ۶۵، صفحات ۱ تا ۱۸.
رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۳). پارادایم‌های توسعه روستایی: (سیاست‌ها و حکمروایی)، ترجمه محمدرضا رضوانی، حمیدرضا باغیانی و سارا جعفری، نشر دارخوین، چاپ اول، ص ۱۶۵.
رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا، طاهرخانی، مهدی، سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۸۸). توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی، نشر سمت، تهران.

ریاحی، وحید، نوری، آذر (۱۳۹۳). تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی و پایداری روستاها (مطالعه موردی: شهرستان خرمدره)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۴، پیاپی ۱۰.
عینالی، جمشید (۱۳۹۳) ارزیابی نقش گردشگری خانه‌های دوم در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: دهستان حصار ولیعصر در شهرستان اوج)، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی.

قاسمی، مریم (۱۳۹۱). تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی غیر کشاورزی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی (نمونه موردی: شهرستان مشهد)، اولین کنفرانس بین‌المللی توسعه روستایی تجارب و آینده‌نگری در توسعه محلی، ص ۸.

کریم، محمدحسین (۱۳۹۴). اقتصاد و توسعه روستایی، نشر نور علم، تهران چاپ الغدیر.

قاسمی، مریم، جوان، جعفر (۱۳۹۳) تبیین رابطه تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی و توسعه پایدار روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشهد، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۵، شماره ۲، صفحات ۲۶۲-۲۳۷.

محمدی یگانه، بهروز، والایی، محمد (۱۳۹۳). اثرات اقتصادی خشک‌سالی و تأثیر آن بر ناپایداری روستاها، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، پیاپی ۸، صفحات ۷۰-۵۴.

یاسوری، مجید، جوان، فرهاد (۱۳۹۴). تحلیل محدودیت‌های تنوع‌بخشی اقتصاد روستایی مطالعه موردی دهستان اشکور علیا، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۴، شماره ۳، پیاپی ۱۳، صفحات ۳۷-۱۹.

Christiaensen, Luc, Joachim, De, Weerd, Todo, Yasuyuki. 2013. Urbanization and Poverty Reduction, The Role of Rural Diversification and Secondary Towns. The World Bank Africa Region, Office of the Chief Economist.

Piramoan, L., and Rezaei-Moghaddam, K. 2014. Investigating the economic and environmental effects of tourism on rural areas in Iran. Journal of Middle East Applied Science and Technology (JMEAST), 21: 712-715.

Fleming, A. R., Ysasi, N. A., Harley, D. A., & Bishop, M. L. (2018). Resilience and Strengths of Rural Communities. In Disability and Vocational Rehabilitation in Rural Settings, Springer, Cham, PP 117-136.

Ritter, k. Ágnes, V. (2016). The economic role and opportunities of Hungaricums (national values) as endogenous resources in local development

Demurger, S. Fournier, M. Yang, W. (2010). Rural household's decisions towards income diversification: Evidence from a township in northern China, China Economic Review 21, 32–44 .

Gautam, Y. Andersen, p. (2016). Rural livelihood diversification and household well-being: Insights from Humla, Nepal, Journal of Rural Studies 2016, pp239-249 .

Investigating and Analyzing the Role of Variation of Rural Businesses to Achieve Sustainable Economy of Rural Households Case Study: Varzagh Village, Friedan, Isfahan